

УДК 658:330.341

Кошлата М.М.
викладач кафедри економіки та обліку господарської діяльності
Нововолинського факультету
Тернопільського національного економічного університету

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття присвячена дослідженню сутності управління інноваційним розвитком підприємств в сучасних умовах господарювання. Визначено основні складові системи управління інноваційним розвитком підприємств. Проаналізовано використання організаційних структур та методів управління інноваційним розвитком підприємств.

Ключові слова: інновація, інноваційний розвиток підприємств, інноваційна діяльність, управління, методи управління.

Кошлата М.М. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫМ РАЗВИТИЕМ ПРЕДПРИЯТИЙ

Статья посвящена исследованию сущности управления инновационным развитием предприятий в современных условиях ведения хозяйства. Определены основные составные системы управления инновационным развитием предприятий. Проанализировано использование организационных структур и методов управления инновационным развитием предприятий.

Ключевые слова: инновация, инновационное развитие предприятий, инновационная деятельность, управление, методы управления.

Koshlata M.M. THEORETICAL PRINCIPLES OF MANAGEMENT INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES

The article is deal with the research of essence of management innovative development of enterprises in the modern terms of menage. Basic component control system by innovative development of enterprises is certain. The use of organizational structures and methods of management innovative development of enterprises is analysed.

Keywords: innovation, innovative development of enterprises, innovative activity, management, management methods.

Постановка проблеми. Ситуація, що склалася в українській економіці, характеризується загальним спадом виробництва та конкурентоспроможності продукції, зниженням зацікавленості більшості товаровиробників у проведенні інноваційних заходів, а також практично повною відсутністю у державних структур цілісної інноваційної політики. Збільшення ролі інновацій в сучасних умовах зумовлює активізацію інноваційної діяльності підприємств на основі підвищення ефективності виробництва, здійснення перспективних науково дослідних розробок і реалізації інноваційних програм. Сучасні інноваційні процеси досить складні і потребують детального вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти управління інноваційною діяльністю підприємства досліджували багато вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: Ю. Бажала, Х. Барнета, С. Валдайцев, О. Волков, М. Денисенко, П. Завлін, С. Ілляшенко [3], М. Кондратьєв, В. Мединський, К. Найт, Б. Твісс, В. Томпсон, Й.Шумпетер [10] та ін. У наукових працях цих вчених розглядаються теоретичні основи інновацій, оцінка ефективності інноваційних проектів, формування інфраструктури інноваційної діяльності, фінансування та стимулювання інноваційних процесів, кадрове забезпечення інноваційної діяльності. вирішення проблеми. Проблемам інноваційного розвитку підприємств присвячені праці багатьох українських та російських вчених: К. Філіпової, Т. Товта, М. Давідової, О. Мороз [4], Ж. Говорухи, Т. Пілявоз [5] та інших, які наголошують на необхідності державної підтримки інноваційної діяльності.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності і ролі інновацій, інноваційного розвитку та визначення основних засад управління ним.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досягти гармонійного та стабільного розвитку підприємства неможливо без використання інновацій. У ХХІ ст. впровадження інновацій та інтелектуальний капітал підприємства стають вирішальними чинниками у його розвитку та основним напрямком підвищення його ефективності. Також набуває поширення інно-

ваційне підприємництво, що ґрунтується на новаторському ризикованому підході, тобто за рахунок високої віддачі інвестицій в інноваційній сфері ставиться мета максимізації прибутку за короткий період часу. Економічного домінування добиваються країни та підприємства, що конкурують на основі інновацій.

Вперше термін «інновація» було використано австрійським економістом Йозефом Шумпетером. У книзі «Теорія економічного розвитку» (1911 р.) він виділив п'ять типових змін [10]:

- використання нової техніки, нових технологічних процесів або нового ринкового забезпечення виробництва;

- впровадження продукції з новими якістьми;
- використання нової сировини;
- зміни в організації виробництва та його матеріально-технічного забезпечення;
- поява нових ринків збуту

Згідно Закону України «Про інноваційну діяльність», інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [2].

Загальноприйнятим є визначення, що інновація (нововведення) – це результат творчої праці, який втілюється у вигляді нового або удосконаленого продукту, технічного процесу, що реалізується на ринку і використовується у практичній діяльності. Тобто обов'язковими властивостями інновації є:

- науково-технічна новизна;
- можливість виготовлення на виробництві;
- задоволення ринкового попиту.

Іноді інновація може розглядатися як процес, тобто нововведення розвивається у часі та має точно виражені стадії. Найбільш поширений підхід до опису інноваційного процесу ґрунтується на виділенні чотирьох етапів:

1. Фундаментальні дослідження.
2. Прикладні науково-дослідні роботи.

3. Дослідно-конструкторські та проектно-конструкторські роботи.

4. Промислове виробництво (виробництво нової продукції та реалізація).

Ефективним способом конкурентної боротьби в XXI ст. є зростання компанії внаслідок інноваційного розвитку, який передбачає активне впровадження результатів наукової діяльності у виробничо-комерційне використання. Проте єдиного серед науковців підходу до визначення інноваційного розвитку підприємства на даний момент немає.

На думку С. Ілляшенко, інноваційний розвиток підприємства – це процес господарювання, що спирається на безупинні пошук і використання нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємства у мінливих умовах зовнішнього середовища у рамках обраної місії та прийнятої мотивації діяльності і який пов'язаний з модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту [4].

Т.М. Пілявоз вважає під інноваційним розвитком підприємства процес цілеспрямованого, послідовного руху підприємства до збалансованого інноваційного стану під впливом синергетичної дії зовнішніх і внутрішніх факторів, що визначають стійкість організаційно-функціональної системи підприємства в умовах ринкової економіки, який характеризується результатом якості, досягнутим залежно від інтенсивності та швидкості інноваційних процесів на підприємстві [5].

Згідно з О. Шакурою це процес збалансованого вдосконалювання різних сфер діяльності суб'єктів господарювання на основі впровадження науково-технічних, організаційно-комунікаційних і фінансово-економічних інновацій, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності, ділової активності, забезпечення фінансової стійкості, ліквідності й платоспроможності суб'єктів господарювання [7].

О. визначає інноваційний розвиток підприємства як процес пошуку та створення нової продукції та процесів на основі використання сукупності всіх наявних засобів і можливостей підприємства, що веде до якісних змін (підвищення конкурентоспроможності, збільшення стійкості в мінливих зовнішніх умовах, формування нових ринків збуту) [4].

Отже, під інноваційним розвитком підприємства варто вважати процес функціонування підприємства, який зорієнтований на використання різних форм інновацій у виробничій, збутовій та комерційній діяльності задля підвищення прибутковості та конкурентоспроможності.

На сьогодні інноваційний шлях розвитку є невід'ємною або навіть визначальною складовою економічного зростання будь-якої країни світу. Досвід інших країн засвідчує, що лише за умови широкого впровадження інноваційних розробок можливо наповнити як український, так і світовий ринки конкурентоспроможною продукцією вітчизняного виробництва.

Процес організації інноваційної діяльності на підприємстві передбачає здійснення наступних етапів:

- оцінку інноваційного потенціалу й визначення адекватних інноваційних цілей;
- встановлення стратегічного партнерства з науково-дослідною або конструкторською організацією (можливе створення власного інноваційного підрозділу);
- розробку науково-технічних рішень щодо досягнення інноваційної мети;
- формування інноваційного портфелю та розробка інноваційних проектів;

- інтеграцію інноваційних проектів в інноваційну програму;

- проведення організаційно-структурних змін;
- розробку корпоративної стратегії на основі інноваційного підходу [6].

Система управління інноваційним розвитком господарюючого суб'єкта є відкритою системою. Її основу складає організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком підприємства.

Головною особливістю системи управління інноваційним розвитком підприємства є те, що він орієнтований не тільки на внутрішньовиробничі відносини, а й на те, що підприємство повинно всебічно використовувати існуючі та перспективні ринкові можливості інноваційного розвитку з метою досягнення успіху в конкуренції, максимізації доходів для забезпечення сталого розвитку. Сукупність елементів управлінського процесу інноваційного розвитку підприємства наведена на рисунку 1.

Рис. 1. Система управління інноваційним розвитком підприємств

Як зазначає О.Г. Череп, механізм управління інноваційною діяльністю підприємства є частиною загальної системи управління підприємством і для ефективного його використання та забезпечення конкурентоспроможного розвитку підприємства пропонує застосовувати поетапний підхід управління інноваційною діяльністю підприємства.

На першому етапі досліджується мета НДДКР підприємства, аналізується поточний стан на основі оцінки основних показників стійкості, ділової активності та ефективності використання наявних ресурсів.

Наступним етапом є процес виробництва інноваційної продукції, виявлення та аналіз чинників, що впливають на рівень інноваційного розвитку підприємства (аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів), а також визначається його готовність до інноваційного розвитку. Сукупність внутрішніх та зовнішніх чинників розглядається як рушійна сила формування механізму інноваційного розвитку підприємства.

На третьому етапі здійснюється вивчення ринку та планування інноваційного розвитку підприємства розглядаються засоби та інструменти за допомогою яких буде формуватися інноваційний розвиток підприємства [9].

Для того, щоб підприємство могло розвиватися в інноваційному напрямку, необхідно використовувати певні організаційні структури управління таким процесом. До теперішнього часу склалися такі форми організації та управління інноваційною діяльністю на підприємствах і в організаціях:

1. Спеціалізовані підрозділи, представлені у вигляді робочих груп, комітетів, рад, орієнтованих на

розробку пропозицій з інноваційної політики господарюючого суб'єкта. Подібні підрозділи характерні, в основному, для великих підприємств і організацій, що здійснюють випуск наукомісткої продукції.

2. Відділення та центральні служби координування інноваційної діяльності. Їх основним завданням є контроль і координація інноваційної діяльності, що здійснюється різними підрозділами, забезпечення узгодженості між ними в питаннях визначення цілей і напрямів, розробки програм і планів інноваційної діяльності.

3. Програмно-цільові (проектно-цільові) групи, що формуються під конкретну інноваційну програму або проект на тимчасовій або постійній основі. Такі групи є самостійні господарські підрозділи, діяльність яких спрямована на комплексну організацію всього циклу інноваційного процесу – від досліджень до виходу на ринок. У разі успішної реалізації інноваційної програми або проекту досить часто на базі подібних груп відкриваються нові напрямки діяльності і створюються дочірні підприємства.

4. Венчурні структури можуть формуватися в декількох варіантах:

4.1. Внутріфірмові венчури, що створюються зазвичай на базі великих господарюючих суб'єктів з метою розвитку стратегічно важливих напрямів науково-дослідної діяльності та/або підтримки наукових ідей окремих груп фахівців-новаторів. Проекти, що розглядаються даними підрозділами, мають середній період окупності від 5 до 9 років і належать до високоризикових.

4.2. В якості дочірніх підприємств. Материнська компанія в цьому випадку є основним власником акцій венчурної фірми, здійснює повний контроль її фінансових коштів і має виключні права на використання отриманих результатів у власній діяльності [1, с. 85].

Аналіз показує, що найбільші можливості для успішного інноваційного розвитку є в інтегрованих і корпоративних структурах. Нині корпоративні структури найбільшою мірою, порівняно з іншими типами виробничих організацій, володіють в основному всіма необхідними передумовами для активного вживання, виробництва і реалізації інноваційної продукції.

Варто також звернути увагу і на методи менеджменту, які можуть використовуватися в процесі управління інноваційною діяльністю. Соціально-психологічні методи необхідно враховувати як вкрай важливі, адже інноваційний розвиток підприємства – завдання, яке передбачає створення атмосфери творчої активності працівників (чи на рівні лише інноваційного відділу, чи на рівні проектних груп, чи, що найкраще, у середовищі всього підприємства). Створення такої атмосфери можливе коли є керівництво, спроможне надихнути, донести бачення вищого керівництва на перспективний розвиток підприємства, які вміють ефективно використовувати мотиваційні аспекти корпоративної культури в руслі інноваційного розвитку [8].

Інструментами управлінського впливу являються організаційні і економічні важелі, проте їх грамот-

не використання необхідно поєднувати з соціально-психологічними методами. Менеджер може досить ефективно організувати роботу колективу, який займається пошуком чи впровадженням інновацій, спрямувати кошти на реалізацію інноваційних проектів, проте саме спроможність бути носієм ентузіазму інноваційного пошуку та інноваційної культури, вміння знайти спільну мову з кожним учасником колективу і викликати у нього відповідну психологічну мотивацію – один з ключових факторів успіху.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розробок у даному напрямку. Отже, з проведеного дослідження варто зробити висновок, що інноваційний розвиток країни вимагає розвитку та модернізації найбільш перспективних виробництв, що забезпечують підйом економіки, підвищення якості продукції та прорив на світові високотехнологічні ринки. Підвищення ефективності діяльності вітчизняних підприємств в сучасних жорстких умовах конкурентного середовища базується на удосконаленні управління інноваційними процесами на підприємстві. Тому в подальших дослідженнях варто звертати особливу увагу на розробку інноваційної стратегії та інноваційної політики підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гальперин С.Б. Организация управления инновационным развитием в корпоративной структуре / С.Б. Гальперин, Е.С. Кеневич. – М. : ОАО «Институт микроэкономики», 2007. – 164 с.
2. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. № 40-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>.
3. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: Навчальний посібник / С.М. Ілляшенко – 2-ге вид., перероб. і доп. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. – 324 с.
4. Мороз О.С. Формування системи показників для оцінювання інноваційного розвитку підприємства / О.С. Мороз // Економіка Криму. – 2012. – № 3 (40). – С. 263–266.
5. Пілявкоз Т.М. Інноваційний розвиток підприємства як важливий аспект розвитку економіки / Т.М. Пілявкоз // Інноваційна економіка. – 2012. – № 4 (30). – С. 185–190.
6. Попова Н.О. Науково-теоретичні основи управління інноваційним розвитком на підприємстві / Н.О. Попова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу, 2011. – № 4(16). – С. 133–137.
7. Стрижеус Л.В. Теоретичні аспекти управління інноваційним розвитком підприємства / Л.В. Стрижеус, В.І. Костюков // Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент», Луцьк, 2012. – № 9 (34). Частина 2. – С. 128–135.
8. Українець А.І. Організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком підприємства: сутнісне визначення [Електронний ресурс] / А.І. Українець // Режим доступу: epa.lp.edu.ua:8080/.../139_226-227_120506
9. Череп О.Г. Система управління інноваційним розвитком підприємства [Електронний ресурс] / О.Г. Череп // Режим доступу : eztuir.ztu.edu.ua/5479/1/110.pdf.
10. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер / Пер.с англ. – М. : Прогресс, 1982. – 455 с.